

кількість підприємств, що здійснюють операції з нерухомим майном, орендою, інжинірингом.

Потребу у товарах та послугах диктує ринок та попит і платоспроможність населення. Ці умови та ряд інших факторів таких як законодавство, підтримка малого підприємництва органами місцевого самоврядування, фінансова стабільність та забезпечення кваліфікованими кадрами дають можливість ефективному розвитку малого підприємництва в Україні.

Велике значення мають державні цільові програми, що носять прозорий характер. Подолання негативних тенденцій у розвитку малого підприємництва в значній мірі залежить від вчасного та якісно проведеного економічного аналізу як за окремими напрямками діяльності, так і цілому по регіону.

1. Варналій З.С. Мале підприємництво: Основи теорії і практики – 2-ге вид., перевид. і доповнене. – К.: Знання, КОО, 2003. – С. 18-35.

2. Галан Н.І. Державна підтримка малих та середніх підприємств в Європейському союзі // Фінанси України. – 2005. – № 5. – С. 112-118

3. Кузьмелюк О. Регіональні особливості підтримки малого бізнесу // Економічний часопис. – 1999. – № 8. – С. 17-18.

4. Мних Є.В. Економічний аналіз вид. 2-ге, перероб. та доп. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – С. 9-11.

5. Мале підприємництво Івано-Франківщини у 2003-2006 роках. Статистичний збірник. – Головне управління статистики в Івано-Франківській області, 2007. – С. 5-42.

6. Стратегія економічного та соціального розвитку України (2004-2015 роки) «Шляхом Європейської інтеграції» // Авт. кол.: Гальчинський А.С., Заєць В.М. та ін. – К.: ВЦ Держкомстату України, 2004. – С. 16.

The structure of branches of small enterprises of Ivano-Frankivsk region, and the demographical events, which took place for the previous years, the quantity of the realization of products (job, service) of enterprises with different kinds of activity and property's forms are worked out.

Мацола М.М.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ

У статті проаналізовано соціально-економічне становище сільських населених пунктів України, як передумови формування людського капіталу на селі. Запропоновано шляхи покращення добробуту сільських жителів.

Ключові слова: *депопуляція, людський капітал, зайнятість населення, безробіття, природний рух населення, добробут, соціальна інфраструктура.*

І. Вступ. Системна криза, яка спіткала Україну з переходом від командно-адміністративної до соціально-орієнтованої ринкової економіки спричинила глибокий соціально-економічний занепад села.

Сучасне соціально-економічне становище в сільській місцевості характеризується деградацією соціальної інфраструктури, спадом виробництва. занепадом сільського господар-

ства, значних диспропорцій між попитом і пропозицією робочої сили, поглибленням демографічної кризи. Занепад села викликає глибоке занепокоєння у суспільстві. Слід відмітити, що сільське населення - найбільш уразлива соціальна група, тому потребує постійної уваги з боку держави і соціального захисту у випадку існування несприятливої кон'юнктури на ринку робочої сили.

Занепокоєння викликає і той факт, що за період реформування економічних відносин на селі майже зникли мотиваційні чинники до праці та сільського способу життя, сільське господарство стало найменш привабливою сферою господарської діяльності, праця в особистих селянських господарствах малопродуктивною, а саме ведення особистого селянського господарства і обробіток землі базується на примітивній технології. Селяни практично не мають доступу до дешевих кредитних ресурсів, нових сільськогосподарських

технологій, техніки і знань. Теперішня соціально-економічна ситуація в українському селі настільки складна, що її поліпшення недостатньо зводиться лише до подолання кризових явищ у соціальній інфраструктурі. Найгостріше стоїть питання незайнятості (безробіття) і бідності, що є головними причинами новітньої трудової діяльності селян. Зараз значна частина селян не мають роботи, гідного заробітку і через це не бачать перспективи проживання у селах.

На сьогоднішній день провідні вчені дійшли висновку, що традиційна модель економічного зростання вичерпала себе, тому що вона породжує значні соціально-економічні загрози для сучасних та майбутніх поколінь, а також тому що її контексту випав власне людський чинник [1, 41]. Сучасна модель соціально-економічного розвитку і, зокрема в сільській місцевості має базуватися саме на знаннях, інтелекті, творчих здібностях людини, які є практично невичерпними. Адже саме вони формують людський капітал, який є головною продуктивною силою сучасної економіки. Слід зауважити, що з початку 1990-х рр., тобто в час набуття Україною незалежності та проголошення її на формування соціально орієнтованої ринкової економіки, держава значною мірою самоусунулася від ролі організатора та координатора розвитку багатьох соціально-економічних процесів у сільській місцевості.

Основними найбільш важливими наслідками такого відсторонення держави від передумов формування людського капіталу стало значне зниження заробітної плати та доходів сільського населення порівняно з іншими групами населення до рівня неможливості відтворення кваліфікованої робочої сили, як здібності людського капіталу, погіршення демографічної ситуації, в сільських регіонах, як однієї з основ кількісного зростання носіїв людського капіталу. Такі негативні наслідки потребують необхідності комплексного аналізу проблем формування та використання людського капіталу в сільській місцевості, дослідження та приведення в дію тих факторів, які є визначальними за умов формування соціально орієнтованої ринкової економіки.

II. Постановка завдання. У даній статті головним завданням є оцінка соціально-еко-

номічного становища в сільській місцевості, передумов формування і використання людського капіталу, як основних чинників відродження українського села.

III. Результати. Останнім часом почали з'являтися повідомлення, які свідчать про позитивні зрушення у тих чи інших сферах життєдіяльності сільського населення. На всіх рівнях державної влади приймаються й рішення, спрямовані на подолання кризових явищ у соціальній сфері села. До політичних змін у загальній ситуації па селі ці зрушення поки що не призводять, але сама їх поява, як і чинники, що їх зумовили, заслуговують уваги і оцінки.

У 2006 р. в Україні налічувалось 28,6 тис. сільських населених пунктів в яких проживало 15,3 млн. осіб, що складає близько 33 % [3, 148]. У 1980 році цей показник складав 38,1%. Таким чином, національною особливістю нашої економічної системи є те, що третина людського капіталу країни знаходиться в сільській місцевості, що значно посилює важливість наукових досліджень формування і використання людського капіталу в сільській місцевості [2,63]. Варто зауважити, що неспроможність комплексного ресурсного забезпечення заходів щодо відродження українського села неможливо вирішити демографічні проблеми. На сьогоднішній день є гострою проблема демографічної кризи, яка торкнулася практично всіх сільських населених пунктів. Протягом 1991-2005 рр. чисельність сільського населення зменшилася на 1,8 млн. осіб [3, 9].

Скорочення чисельності сільського населення призводить до обезлюднення та вимирання сіл. Більшість населених пунктів, у яких зовсім не було народжених знаходяться у Сумській, Чернігівській та Полтавській областях. В останні роки майже 8 тис. деградуючих сільських поселень втратили можливість самовідтворення і понад 120 районів охоплено демографічною та поселенською кризою, що завдає непоправної шкоди аграрному сектору, призводить до утворення зон суцільної незаселеності в сільській місцевості.

Однією з основних причин скорочення чисельності сільського населення стали депопуляційні процеси (перевищення смертності над народжуваністю) [4, 164]. На сьогодні депо-

пуляційні процеси в сільській місцевості охопили усі регіони України і підвищення смертності над народжуваністю складає 10,9 особи (табл.1) у розрахунку на 1000 жителів. Найінтенсивніша вона у Чернігівській (24,5), Сумській (20,1), Полтавській (17,4), Черкаській (16,9), Київській (16,5), найнижча у Закарпатській (1,0), Рівненській (3,4), Чернівецькій (4,3), Івано-Франківській (4,3) областях [3, 181].

Соціально-економічне становище населення в прямій залежності перебуває від зайнятості, напрямків діяльності населення та наявності суб'єктів господарської діяльності [5, 64]. Щодо соціально-трудова відносин на селі варто відмітити їх значне погіршення. Так чисельність працюючих на підприємствах сільського господарства з 1990-2005 рр. скоротилась на 4 млн. осіб з 5 млн. осіб у 1990 до 1 млн. у 2006 році, а більшість виявлених працівників поповнили категорію самостійно зайнятих в особистих селянських господарствах та незайнятого населення. Як свідчать статистичні дані у 2006 році рівень безробіття серед сільського населення віком 15-70 років (за методологією МОП) становив 5,8 % від економічного активного населення відповідного віку. Кожен другий зареєстрований безробітний проживав на селі. Дещо менший у порівнянні з 2005 роком було у 2006 році навантаження незайнятого населення, яке звернулося за сприянням у працевлаштуванні до дер-

жавної служби зайнятості і на одне вільне робоче місце (вакансію) у сільськогосподарському виробництві і становило 27 осіб у 2006 році проти 31 особи у 2005 році.

Протягом останніх 5-ти років чисельність сільських жителів, які працюють за кордоном збільшилася на 59,8 тис. осіб і станом на 1 січня 2006 року склала 96,4 тис. осіб. Найбільш таких працівників з Чернівецької, Івано-Франківської, Тернопільської та Закарпатської областей.

Основою сучасної соціальної політики є забезпечення умов реалізації конституційних прав громадян на оплату праці. Згідно офіційної статистики нині майже чверть працівників сільськогосподарських підприємств отримують заробітну плату, нижчу за межу бідності, а близько 62% – меншу за прожитковий мінімум. Селянська праця залишається найменш оплачуваною порівняно з працівниками інших галузей економіки. Заборгованість з виплати заробітної плати минулих років працівником сільськогосподарських підприємств у 2006, склала 39,5 млн. грн., а сума невикраченої поточної заробітної плати – 63, 7 млн. грн. [3, 11].

На нашу думку дотримання державних соціальних гарантій й стандартів життя селян повинно бути критично важливим стратегічним напрямом сучасної аграрної політики. Особливістю структури сукупних ресурсів сільських домогосподарств у 2006 р. було те,

Таблиця 1

Динаміка природного руху сільського населення

Роки	Тисяч осіб			В розрахунку на 1000 жителів, чол.		
	Кількість народжених	Кількість померлих	Природний приріст (скорочення)	Кількість народжених	Кількість померлих	Природний приріст (скорочення)
1970	309,3	222,2	+87,1	14,5	10,4	+4,1
1980	257,7	271,9	-14,2	13,6	14,3	-0,7
1990	214,3	272,5	-58,2	12,7	16,1	-3,4
1995	199,5	316,2	-131,7	11,1	19,1	-8,0
2000	147,1	301,0	-153,9	9,2	18,8	-9,6
2001	139,2	295,6	-156,4	8,7	18,6	-9,9
2002	141,8	300,5	-158,7	9,0	19,1	-10,1
2003	142,2	305,5	-163,3	9,1	19,6	-10,5
2004	142,9	300,8	-157,9	9,3	19,6	-10,3
2005	141,8	310,4	-168,6	9,4	20,5	-11,1
2006	141,3	308,6	-167,3	9,3	20,2	-10,9

що на оплату праці припадало лише 26,8% що в 1,7 раза менше дореформеного періоду, а більшу частину доходу сільських домогосподарств становлять надходження від ведення особистого підсобного господарювання. Так у 2006 році доходи сільськогосподарських працівників від суспільного виробництва були приблизно в 1,2 раза меншими порівняно з доходами від особистих селянських господарств. Низький рівень грошового забезпечення селян не дає можливості отримувати їм повноцінне харчування. Так у 10% найменш забезпечених витрати на харчування становили у 2006 році 70% їхнього доходу.

IV. Висновки. Таким чином одним із головних завдань розвитку сільських територій має бути розширення можливості продуктивної трудової діяльності їх жителів на основі використання виробничих ресурсів села. стимулювання розвитку підприємництва, як в агропромисловому виробництві так і інших сферах економіки сільських територій Невідкладними заходами для стабілізації доходів сільського населення є збільшення реальних доходів (заробітної плати, пенсій), на надання державної соціальної допомоги через упорядкування пільг і субсидій, що надаються найменш захищеним групам населення, здійснення заходів щодо повнішого задоволення соціальних потреб людей, зниження податкового навантаження на малий і середній бізнес у сільській місцевості пільгове кредитування тощо.

Забезпечення сталого розвитку сільських територій можлива лише за умови створення ефективної системи управління та координації

комплексу реформ системи влади – адміністративної, територіальної, системи місцевого самоврядування. Для запобігання подальшого виникнення руйнівних процесів на селі необхідно активізувати опрацювання і поступове втілення в життя комплексу нормативно-правових, та організаційно-економічних заходів, які повинні ґрунтуватися насамперед на реальному попиті та пропозиції різноманітних послуг на макрорівні, тобто посиленні регулюючого впливу органів місцевого самоврядування на засадах організаційного поєднання функцій місцевих владних структур та регіональних і загально-державних органів влади у вирішенні завдань розвитку сільських територій.

1. *Бобылев С.* Развитие человеческого потенциала в России // Вестник Московского ун-та. Серия 6. Экономика. – 2005. – № 1. – С.41.

2. *Бородіна О.М.* Людський капітал на селі: наукові основи, стан, проблеми розвитку. – К.: ІАЕ УААН, 2003. – 277 с.

3. *Розвиток сільських територій України.* – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2006. – 751 с.

4. *А.В. Лісовий.* Демографічні проблеми сільській населення. // Збірник наукових праць НАН України. – Київ, 2004. – 188 с.

5. *С.О.Гудзинський.* Макроекономічні аспекти трансформації умов сільської зайнятості у коротко- та середньо-строківій перспективі. // 36. наук. праць НАН України. – Київ, 2004. – 188 с.

Socio-economic position of rural settlements of Ukraine is analysed in the article, what pre-conditions of forming of human capital on a village. The ways of improvement of welfare of villagers are offered.

Цигилик І.І., Морицян В.Ф., Морицян О.М.

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ НА ПІДПРИЄМСТВІ В СИСТЕМІ ВНУТРІШНЬОГО ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ

У статті розглядаються теоретичні основи проведення економічного аналізу на підприємстві, показники ефективності функціонування внутрішнього економічного механізму та методика економічного аналізу в системі внутрішнього економічного механізму.

Ключові слова: внутрішній економічний механізм, економічний аналіз господарської

діяльності, показники ефективності функціонування підприємства.

I. Вступ. Економічний аналіз господарської діяльності як наука – це система знань про методи дослідження господарської діяльності, економічних явищ і процесів у їх взаємозалежності за даними обліку, звітності та іншої економічної інформації.